

NEKOLIKO DOKUMENATA O PITANJU ODRŽAVANJA ZADUŠNICA ZA PRAVOSLAVNE VJERNIKE U KATOLIČKOJ CRKVI U HRVATSKOJ 1848. GODINE

Tomislav MARKUS, Zagreb

Mađarski je nacionalni pokret, nakon bečkih uličnih nemira i pada kneza Metternicha 13.–15. ožujka 1848., uspio silom dobiti velike ustupke na habsburškom dvoru. Grof Lájos Báltthyany imenovan je 17. ožujka ministrom-predsjednikom prve samostalne mađarske vlade s resorima vanjskih, vojnih i financijskih poslova. Nakon stvaranja mađarske vlade, do 8. travnja, dotadašnja stvarna unija između Austrije i Mađarske pretvorena je u personalnu uniju, i to formalnog karaktera, jer je mađarski palatin obavljao sve kraljevske funkcije.

Nemađarski nacionalizmi – hrvatski, srpski, rumunjski i slovački – nisu mogli prihvatiti tu otvorenu separatističku opciju, jer su Mađari već pola stoljeća provodili sustavnu mađarizaciju, ne priznavajući postojanje drugih nacija osim mađarske u istočnom dijelu Monarhije. Srpski nacionalisti iz istočnog Srijema i južne Mađarske proglasili su, na nezakonitoj skupštini 13.–15. svibnja 1848., stvaranje Vojvodine (Vojvodovine) srpske u okviru Austrije. Istodobno su izrazili pobliže neodređenu želju za stvaranjem političkog saveza s Trojednom kraljevinom (Hrvatskom) »na temelju slobode i savršene jednakosti«. ¹ Po nalogu mađarske vlade, koja je odlučila silom ugušiti srpski separatistički pokret, general Johann Hrabowsky bombardirao je Srijemske Karlovce 12. lipnja 1848. godine. U napadu je poginulo 14 ljudi, većinom pravoslavne, a neki i katoličke vjere.

Hrvati su u to vrijeme bili prirodni srpski saveznici, jer je jedne i druge ugrožavao mađarski nacionalni hegemonizam i politički separatizam. Već 19. travnja 1848. hrvatski ban Josip Jelačić donosi iznimno važnu odluku o prekidu svih službenih veza hrvatskih oblasti s mađarskom vladom. ² Hrvati su na zasjedanje srpske skupštine u S. Karlovcima uputili posebnu deputaciju, izazivši time svoju podršku težnjama mađarskih Srba za nacionalnom emancipacijom od mađarske prevlasti. ³ Simboličan primjer tadašnje hrvat-

¹ *Grada za istoriju srpskog pokreta u Vojvodini 1848–1849*, I, Beograd, 1952. (ćir.), dok. 182/str. 257–259.

² Nacionalna i sveučilišna biblioteka u Zagrebu (dalje: NSB), Zbirka letaka, Uža Hrvatska i Slavonija 1848–1900, Ban Jelačić, R VIIIa B–2 (1848), ormar 1, lad. 5.

³ O hrvatsko-srpskim odnosima u proljeće 1848. usp. raspravu dr. Jaroslava Šidaka: *Odnosi bana Josipa Jelačića*

ske-srpske političke suradnje izražen je u instalaciji bana Jelačića, početkom lipnja 1848., od srpskog metropolita Josipa Rajačića. Sabor Trojedne kraljevine, otvoren 5. lipnja 1848., prihvatio je srpske želje, uključujući i politički savez.⁴ Ujedno je Sabor izrazio želju da se Srpska vojvodovina, uz slovenske krajeve i Istru, »u bližnji savez s ovim kraljevinami metnu.«⁵ Solidarnost sa Srbima, nužnu zbog ugroženosti od istog neprijatelja, Hrvati su pokazali i u adresi Velikog saborskog odbora kralju 15. lipnja 1848., nakon vijesti o mađarskom napadu na S. Karlovce, u kojoj su osudili napad i izrazili želju da se sve srpske želje ispune.⁶ I nakon odgode Sabora održavala se suradnja Hrvata i Srba. Nakon neuspjelih pregovora s grofom Báltthyanyjem, krajem srpnja 1848. u Beču, Jelačić je, u izjavi hrvatskoj javnosti 6. kolovoza 1848., napomenuo kako je od Mađara tražio, između ostalog, »da se želje i zahtjevanja Sèrbskog naroda izpune.«⁷

Sve navedeno ne znači, naravno, da je u tadašnjim hrvatsko-srpskim odnosima sve bilo idilično. Na Saboru Hrvatske došle su do izražaja nesuglasice glede uloge vojvode i njegova odnosa prema hrvatskom banu te pitanja teritorijalnog razgraničenja između Hrvatske i Vojvodovine. Srpska publicistika je žestoko napadala Hrvate tijekom ljeta 1848., jer nisu odmah krenuli u rat protiv Mađara. Osim tih, često spominjanih i obrađivanih, problema u historiografiji, manje je poznato, ali ništa manje važno i osjetljivo pitanje bilo pitanje vjerske naravi. Njegovo značenje pokazuje se i u posebnom saborskom zaključku »o predupredjenju lažljivih glasovah, kao da rimokatoličanskoj cèrkvi kakva opasnost preti«.⁸ Problemi su se javili i u pitanju održavanja zadušnica u katoličkim crkvama u Hrvatskoj za pravoslavne građane koji su poginuli u bombardiranju S. Karlovaca. Naime, srpski Glavni narodni odbor, kao vrhovna izvršna vlast u proklamiranoj Vojvodini, odredio je 28. lipnja 1848. održavanje zadušnica za poginule u svim pravoslavnim i katoličkim crkvama na području pod srpskom kontrolom.⁹ Odbor je ujedno zamolio Sabor Trojedne kraljevine 29. lipnja da se isto to učini i u crkvama u Hrvatskoj.¹⁰ Time se otvorio važan problem u hrvatskim političkim i crkvenim krugovima u kasno ljeto i ranu

prema kneževini Srbiji u mjesecu svibnju 1848., u: *Studije iz hrvatske povijesti za revolucije 1848–49*, Zagreb, 1979., 77–93.

⁴ *Zapisnik sabora trojedne kraljevine Dalmatinske, Hèrvatske i Slavonske 5. i sledećih meseca lipnja i sèrpnja danah godine 1848. dèržanog*, Zagreb, 1848., čl. VII./1848., str. 9 (dalje: *Zapisnik*).

⁵ Isto, XI./1848., 11. Isti zahtjev izražen je u poznatoj saborskoj reprezentaciji kralju od 10. (12.) lipnja 1848. godine (NSB, Zbirka letaka, Uza Hrvatska, Slavonija i Rijeka 1848–1900. Razne stranke. Pojedinci I, 1848–1849, R VIIIa B–2 /1848/, ormar 1, lad. 7).

⁶ *Aktenstücke zur Geschichte des kroatish-slavonischen Landtages und der nationalen Bewegung vom Jahre 1848*, ur. Stjepan Pejaković, Wien, 1861., XII–D/84–86. Izjava o radosti Sabora zbog neuspjeha Hrabowskog izražena je u posebnom zaključku na izvanrednoj saborskoj sjdnici 21. lipnja 1848. godine (*Zapisnik*, XVI./1848., 15).

⁷ Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (dalje: AHASU), Ostavština bana Jelačića, III–H/7.

⁸ *Zapisnik*, XIV./1848., 13.

⁹ AHASU, Ostavština bana Jelačića, III–F/1.

¹⁰ Isto.

jesen 1848. godine. O tom problemu koji je imao nacionalno-političku, ali i teološko-vjersku dimenziju, govori nekoliko slijedećih dokumenata iz Hrvatskog državnog arhiva u Zagrebu.

Svaki je izbor više ili manje subjektivne naravi i moguće je da će daljnja arhivska istraživanja otkriti nove dokumente o tom slabo poznatom političko-vjerskom problemu hrvatske Četrdesetosme. Dokumenti se donose u izvornom obliku, bez gramatičkih, pravopisnih i jezičnih intervencija. Odlomci su također oblikovani u skladu s izvornim tekstom. Ispravljene su samo očite gramatičke pogreške (npr. ponavljanje iste riječi jedne za drugom).

I.

ČLANAK VII.¹¹ O savezu vojvodovine sèrbske sa trojednom kraljevinom

Želje i zahtevanja sèrbskog u novoustrojenoj vojvodovini sèrbskoj živećeg naroda po jednom pod predvodjenjem nj. svet. g. patriarha Jos. Rajačića izaslanom sèrbskom odboru saboru ovom saobćena i u tom sastojeća, da trojedna kraljevina ova u tesni politični na temelju slobode i savèršene jednakosti osnovani, vojvodovinu Sèrbsku sa trojednom u jedno čvrsto dèržavno telo stapljajući savez stupivši, i sèrbske želje i zahtevanja, naime: potvrđenje vojvodovine Sèrbske i Srema s granicom, Baranje, Bačke s bečejskim dištriktom i šajkaškim bataliunom, i Banata s granicom i dištriktom kikindskim sastojeće, potvrđenje patriarhe i vojvode, priznanje nezavisnosti i slobode naroda sèrbskog, obezbedjenje vlaške narodne samostalnosti, i ostala izkanja njina za svoje želje prizna, i tako ih ukupno svuda podupire i u život uvesti trudi se, – našavši u sèrdcima naroda hèrvatsko-slavonskog najšèrdačni i najistinitiji odjek, i pobudivši osetjanje, da je savez taj i međusobna tvrda i neporušna sloga za postignutje velikog opredeljenja naroda trojedne kraljevine posve nuždna i potrebna.

S toga sabor ovaj trojedne kraljevine po smislu 4. točke zapisnika sèrbskog narodnog sabora od 1/13 i 1/15 svibnja (maja) t. g. savez trojedne kraljevine sa vojvodinom sèrbskom iz Srema s granicom, Baranje, Bačke s bečejskim dištriktom i šajkaškim baaliunom, i Banata s granicom dištriktom kikindskim sastojećom, na temelju slobode i savèršene jednakosti osnovani prima, sve želje naroda sèrbskog za svoje sobstvene priznaje, – čega radi će ih i kod prestolja njih. veličanstva i na svakom mestu podupirati i u život uvesti truditi se.

¹¹ *Zapisnik*, VII./1848., 9. Ovaj i slijedeći dokument nisu izravno vezani uz pitanje održavanja zadušnica, ali su važni za raumijevanje političke strane tog pitanja.

Nadalje će se odrediti jedan odbor, koji će po primeru sèrbskog u 5. točki pomenutog zapisnika od sèrbskog narodnog sabora izaslanog odbora, ustav medjusobnih odnošenjah vojvodovine prem trojedne kraljevine izraditi i saboru ovom za odobrenje podneti.

II.

ČLANAK XXIV.¹² O preduzimanju svih delah u zajedini sa vojvodinom Sèrbskom

Na saobćeni od grofa Alberta Nugenta¹³ list 3/15 lipnja (juna) t. g. iz Karlovacah od sèrbskog narodnog odbora na sabor ovaj upravljjen, u kom sèrbski narodni odbor napominjuć savez izmedj trojedne kraljevine i vojvodine Sèrbske, koji je već s obe strane primljen, i javljajuć, da je sèrbski narod već napadnut, zahteva, da se grof Albert Nugent dole izašalje, da stanje naroda sèrbskog izloži, i o načinu, što sada činiti i kako se braniti valja, posavetuje se, – kao i na ustmeno izvestje i predlog istog grofa odlučio je sabor trojedne kraljevine na temelju primljenog s obe strane saveza i iskrene bratske ljubavi postupajući, vojvodini Sèrbskoj u svako doba za postignutje željah i fizično i moralno u pomoć priteći, i sve korake, koji bi se u smotrenju postojanja i utvèrdjenje trojedne kraljevine i vojvodine Sèrbske i odnošenja ovih medju sobom sajuženih zemaljah sproću Austrie i Ugarske preduzeti imali, jedino u zajedini i sporazumljenju s bratjom sèrbskom preduzimati.

III.

»Svim Biskupom obojega veroizpovedanja u trojednoj kraljevini.¹⁴ Iz sednice u odseku prosvetjenja dne 27. Sàrpnja 848 dèržane.

Gospodine! Glavni sèrbski narodni odbor iz priznateljstva prama onim junacima, koji su pri barbarskom napadanju na dolnji Karlovac, braneći rod, otačbinu, i slobodu vitežki poginuli, u svojoj dne 17. s. m.¹⁵ dèržanoj sednici odredio je: da se za pokoj dušah tih narodnih žèrtvah, kojih imena u priklopljenom pod % listu naznačena jesu, u svi Samostani, i Cèrkva obojega veroizpovedanja u celoj Vojvodini Sèrbskoj zadušnice uz shodnu, koja bi puk na slične žèrtve ohrabrila, rieć obalužavaju, ujedno umoleći slavni trojedne kraljevine sabor, da iste naredbe u krugu sebi podčinjene dèržave učiniti izvoli.

¹² Isto, XXIV./1848., 19.

¹³ Grof Albert Westmeath Nugent (1816.–1896.), istaknuti pristalica hrvatskog nacionalnog pokreta 40-ih godina XIX. stoljeća, od 8. lipnja 1848. Jelačićev povjerenik za Slavoniju i Srijem.

¹⁴ Hrvatski državni arhiv u Zagrebu (dalje: HDA), Bansko vijeće (BV), Prosvjetni odsjek (PO), god. 1848./kutija XII/sv. 4/br. 8, dopis bana Jelačića, u ime Banskog vijeća, biskupima i episkopima u Hrvatskoj.

¹⁵ Proglas srpskog Glavnog odbora (usp. bilj. 9) datiran je 28. lipnja, što je po starom kalendaru 16. lipnja. Nejasno je otkuda Jelačiću podatak o 17. lipnja 1848. godine.

Državni savez iz među trojedne kraljevine, i Vojvodine Sàrbske već je učinjen, i od obe strane primljen, želje i zahtevanja oba ova jednokervna i jednoplemena naroda hrvatsko-sàrbskoga za uzajemna su proglašena; ufam se onda od revnog domoljublja vašeg, da ćete i vi shodne naredbe učiniti, da se radi veće i krepćie oba ova naroda uzajemnosti u svi samostani, i župa mudrom ravniteljstvu Vašem podčinjeni, za pokoj dušah rečenih žrtvah zadušnice što skorie derže. To, time bolje od Vas očekivam, jer nedvojim, da Vam znano jest, da među padšim obratje obojega veroizpovedanja imade, i da bratja naša u Vojvodini Sèrbskoj obitavajuća, za onu bratju našu, koja su 29. Sàrpnja god 1845 na Markovom trgu neđužno pala,¹⁶ tada ono učinila su, što sada glavni odbor iste Vojvodine, da se i u trojedni kraljevini, sa Vojvodinom sàrbskom sajuženoj učini, pravično zahteva.

U ostalem primite iskreni pozdrav moj. U Zagrebu dne 27. Sèrpnja 848.«

IV.

»Preuzvišeni Gospodine Bane!¹⁷

Na dopis Preuzvišenosti Vaše od 27. Sarpnja 1. t. naložio sam, da se obslužavađu zadušnice za pokoj dušah ne samo onih Bogu, Kralju i Domovini vernih, koji u doljnemi Karlovci rod, otačbinui slobodu branec viteški su poginuli, nego takojer za sve one, koji u pravednomu boju gdiemudrago ove godine opali su, kako svedoči priklopljeno po Senjsko-Modruškoj Biskupii razaslanu okružno pismo %.

Drugač pisati nisam se usudio, bojeći se, da se nebi obavljenje zadušnicah prepisanih samo za one, kojih imena su mi bila s/a/obćena, u naših plovanih odvlaćilo, i u veri katoličanskoj bolje ubavešteni nebi se smutili, kada bi morali takojer za one zadušnicu dèržati, koji su preminuli izvan obćinstva Carkve Rimo-katoličanske, koj čin bi u sumnju postavio neistinitost onoga, što članak 14. deržavnoga sabora po Vašemu Namestniku Gospodinu Lentulaju na 27. Sarpnja meni priobćen, osigurava.¹⁸ – Niti deržavni savez s Serblji nije učinjen u ispovedanju jedinosti vere, i obćinstva pod jednom vidjenom glavom, nego samo sjedinjenje volje, i snage telovne proti obćemi nepriatelji, koje obstojalo je i prie od onoga vremena, kada smo nje u našu deržavu upeljali, i društvo s-njimi učinili proti uzajamnemu ono doba nepriatelju Turčinu, zaderžavajući si svaki svoju Carkvu, na isti način, kao u Ugarskoj stanuju Katolici s-Luterani, Kalvini, Unitarimi i Vlahimi u društvu

¹⁶ Neposredno nakon restauracije skupštine Zagrebačke županije, 29. srpnja 1845., došlo je do incidenta zbog kojeg je vojska zabunom pucala na stanovništvo i ubila 13 ljudi (srpanjske žrtve).

¹⁷ HDA, BV, PO, 1848/XII/4/34, pismo senjskog biskupa Mirka Ožegovića banu Jelačiću. M. Ožegović (1775.–1869.) je završio studij prava u Zagrebu, svećenik od 1801., a od 1833. senjski biskup. Pristalica hrvatskog nacionalnog pokreta i pisac nekoliko latinskih brošura 1832.–1848. u kojima povijesnim argumentima pobija mađarske pretenzije na Slavoniju.

¹⁸ Biskup misli na ranije navedeni čl. XIV. sabora (usp. bilj. 8). Mirko Lentulaj (1774.–1864.) tada je predsjednik Banskog vijeća, a nakon Jelačićeva odlaska u rat banski namjesnik.

državnomu, a ne carkovnomu, od kojih svako, jedno bez drugoga obstojati može. – Mi u jednoj katoličanskoj Caruvi stojimo u jedinosti vere, i občinstvu svetih sa Rimljani, i drugimi katoličanskimi narodi, bez da smo s-njimi u savezu državnom proti nepriatelju. –

O savezu carkovnoga već samo govoriti niti mesto, niti vreme nije bilo, a još manje šta zaključiti, ako ne ono, što nekoji carkovne zaključke izvan reda pregrizavajuć brez svake potrebe, i prilike, kad spomenak samo od Vojvodstva Srijemskoga bio je, na sverhi sednice kao iz zraka je bacao, za obći zaključak biše uzelo, ali uzeti moglo.

Niti more se našem Redovnikom, i vernomu puku reći, da Serblji istočnoga veroispovedanja upropešeni, ali pozvani od koga našega igde za naše na 29. Sarpnja 1845. na targu Svetoga Marka iz objesti Izbana, kao Zagrebačke Županije verhovnoga Župana poginuvše, zadušnice su obderžavali.

Sadasnje vreme iziskuje mnogo pozornosti, da dobro, koje s-jedne strane delamo, s-druge nepokvarimo. Vaša Preuzvišenost, koju drugi važni posli obuzimadu, da bi ostavila nami samem, ona, koja spadaju na veru. Vladike serbski, ako što imati žele, neka se na nas obrate. Bog bi dao, da se s-jedinimo, ali na ovakov način s-jedinjenje neće poiti za rukom. Oni nastoje nas kroz moć bansku zapeljati, ma mi niti moremo, niti smimo u čemu popustiti. Oni su slobodni od nas; kako su mogli od nas odstupiti, tako mogu se k-nami povratiti. Ali to nete, da učine; zato neka ostane svaki kod svoga, dokle providnost Božja ne naredi ono, što bude pravedno. Dotlam mi se samo Naroda deržimo.

Da nebi koj moja mnenja Vašoj Preuzvišenosti preinaćio, usudjujem se ista sam odperto pisati; jerbo znam, da istinu, i odperto sarce ljubite, i da prevare, koje dobru sverhu imati ne mogu, odurjavate, i jerbo i Vi, što imate u sarcu, obitujete ustmi očitovati.

Koj preporučujuć se, sa svim počitanjem ostajem
Vaše Preuzvišenosti – ponizni sluga Mirko Ožegović, Biskup.
U Senju iz Consistoriuma

22^a 1848.«¹⁹

V.

»Presvietli Gospodine,²⁰

Na izvietje Vaše od dana 22. Kolovoza t. g. odgovaram što sledi:

Naredba ona, po kojoj ste imali naložiti područnim Vašim obslugu zadušnicah za padše u Karlovcih, nezasića ni malo u katoličanstvo, premda ono samo iz dogmah sastoji, a još manje u kërstjanstvo, kojemu je pèrvo i jedino načelo ljubav.

Da nezasića u katoličanstvo sviedoći isto okružno pismo Vaše, razaslano na područnike Vaše, jer gdje se moli za onih, koji su poginuli ove godine za obrambu skupne domovine naše,

¹⁹ Kao prilog tog biskupova pisma postoji prijepis njegova proglašenja svećenstvu Senjsko-modruške biskupije od 22. kolovoza 1848. za sve poginule, vjerne Bogu, kralju i domovini, tijekom 1848. godine.

²⁰ HDA, BV, PO, 1848/XII/4/15, Jelaćicevo pismo biskupu Ožegoviću.

tu se doista moli ne samo za Sèrblje, nego i za luterane i za kalvine, buduć se je na bojištu miešala bratinski kèrv od ljudi, sve ove zakone kèrstjanske izpoviedajućih.

Što se je dakle po vlastitoj naredbi Vašoj učinit moglo u skupu s drugimi, mogaše se doista, da je ljubavi prave ili, što je sve jedno, da smo kerstjani pravi, učinit bez svakoga ušterba katoličanstva i za nesrećnu karlovačku bratju našu, i to tijekom više, što je, kao drugdie tako i tamo, bez sumnje bilo med njimi i katolikah istih.

To o katoličanstvu.

A da ona moja naredba nedira nimalo u kerstjanstvo, toga doista ni dokazivat netreba.

Pèrvo bo kèrstjanstva preimućstvo iznad svijeh inijeh naukah bogoštovnijeh stoji upravo u tom, da kad s bogom govori o nevoljah i nezgodah ljudskih, nesmatra u ljudijeh za kojih govori, mnjenja nego čoviečanstvo; negleda na to kakav je i koji? nego je li čoviek? dakle iskèrnji, dakle brat komu pomoći treba.

Da li nije istinah ovijeh ćutio u sèrcu svom bolje prezirani od židovah Samaritanci nego li naduti pop židovski i tvèrdokorni levita židovski? (Luk. gl. X.).

To jedino žalim što su vladike i duhovnici cèrkve istočne bolje oćutieli u sèrcu svom jezgru kèrstjanstva koja je ljubav i opet ljubav, nego li mnogi od cèrkve zapadne od kojih ne samo naukah, nego i poznatoga rodoljublja pravom sa sasvim bratinstvu i ljubavi medjusobnoj nadah. Jer oni god. 1845 sietiše se u molitvah svojijeh bratje zapadne ni uprošeni, ni usiljeni već sami; a ovi se umoljeni i sietjeni istočnu bratju pred bogom napomenuti krata.

Velim da mi je to žao; jer ako zapadnom vieroizpoviedanju želim nad inijemi koje preimućstvo: da veću ljubav ima neg ikoje drugo, to jedino želim.

U ostalom savez izmed Hèrvatah i Sèrbaljah stoji samo u onijeh koja se ovoga svieta tiću, a ne koja se neba tiću. U pogledu pèrvom hoću da smo medju se bratje prava, da smo jedno; a u drugom da smo barem kèrstjani, da smo ljudi.

Ovo su vremena rata, vremena politike, vremena prozelitizma dèržavnoga, a ne dangubljenja i ciepidlaćenja bogoslovah carigradskih i proze/li/tizma cèrkovnoga. Svaki se nek dèrži čvèrsto i vierno zakona svoga, a svi ukupno budimo kerstjani pravi, pak nam se nikad neće trebat prepirati: tko će se komu pridružiti: ili istok zapadu? ili istoku zapad?

To je moje iskreno uvierenje i siguran sam da će svaki kom je stalo do svoje domovine u duhu ovom obradljivati vinograd koji mu izruči gospodin.

Primitite iskreni pozdrav moj.

U Zagrebu, 1. rujna 1848.«

VI.

»Preuzvišeni Gospodine Barone Bane!²¹

Kada iz dopisa Vaše Preuzvišenosti od 1^a tekućega razumeti sam morao, da moje na 22^a Kolovoza t. g. Vami podnešeno izvestje nebi bilo uzeto u mojemu mnenju, ćete

²¹ HDA, BV, PO, 1848/XII/4/34, odgovor biskupa Ožegovića banu Jelačiću.

mi dopustiti, da obilnie tako važno dugovanje morem razložiti, jerbo ga tako ostaviti nesmem.

Katholici u obziru krivoveracah, razkolnikah, Židovah, poganah, bezbožjanah, i velikih kakomudrago grišnikah razluku čine medju živemi, i mertvemi. Žive sve bez iznimka kakonogod samaritanca pomažemo u svakoj potrebi kao bližnje naše, i molimo Boga za nje, da jim, buduće se joster nahode na mogućnosti nastupiti put spasenja, razsveti pamet, da zapovedi božje po sinu svojemu božanskomu Isukarstu obznanjene, i prepisane prije nego iz ovoga puta po smarti izajdu, spoznadu, i izverše, ter s-nami u jedno stupe občinstvo.

Kod martvih opet razluku delamo medju onemi, koji su Bogu verni u životu, ali končemar na zadnoj uzi života po milošći božjoj njihovu bludnju spoznadu, i poprave, ali najmanje popraviti istinito žele, i sva izveršiti, koja su za spasenje prepisana. Za ovakove zadušnice oblužujemo, kakonogod i za katolike, jerbo su uda carkve po milošće božjoj učinjeni, bili oni prie Lutherani, Kalvini, Serblji, Vlaha, Židovi ali Pogani. Za one pako, koji u njihovoj tverdokornosti neobratjeni do kraja ustanu, i izvan občinstva Carkve Rimo-katholičanske preminu, kao takove, koji u životu za obćenje s-nami u Carkvi Isusovoj nisu mareli – sredstva spasenja njoj podana nisu nastojali upotrebiti, i svih blagodatih cark/v/e njegove u životu, i po smarti delnici nisu hoteli postati polag načela: s kojemi ne obćimo dok su živi, nemojmo obćiti niti s-martvemi, Boga moliti, niti zadušnice oblužavati nemoremo.

On vezan nije Bogu, koj Sina Boga višnjega od otca nebeskoga za spasenje pokolenja čovečanskoga u priliki čoveka na ov svet poslanoga neće poslušati, kojega Bog je zapovedao poslušati, kako se čita kod Luk: 9,35. Ovo je sin moj predragi, njega poslušajte.

Šta pak on govori, čita se kod Ioan: 10.3. Ja, i otac jedno smo. 14.1. Verujete u Boga, i u mene verujte. Apostolom kod Mat: 28.20., i Marka 16.16. zapovedao jest: naučajte sve narode obdržavati sva, koja sam zapovedio vami... koj nebude verovao, biti će odsudjen. Samomu pako Petru rekao je: Ja velim tebi, jerbo ti si pećina /: Petrus, kako Francesi izgovaraju: Tu es Pierre, et sur cette Pierre: / i verhu ove pećine sazidati ću Carkvu moju, i vrata Pakla nete nju nadvladati Mark. 16.18., i opet: paši jačnje moje... paši ovce moje Ioan: 21.15.. Kod Paula na Eph: 4.5: Jedan Gospodin, jedna vera. – 1. Kor: 12.12. Kaogod telo jedno je, i uda ima mnogo, sva pako uda tela onoga jedno su telo, tako i Isukarst – Kolos: 1.18. On je glava tela carkve. – U Delih apostolskih 20.28. Pazite na se, i na celo stado, u koje vas je postavio duh sveti Biskupe, da ravnate carkvu božju, koju je stekao karvju svojom.

Ako je dakle jedan Gospodin Isukarst, jedna vera, jedno telo, jedna carkva na Petru sazidana; tako Isukarst polag obećanja svoga, kod Mat: 28.26. Evo ja sam s vami kroz sve dneve do sverhe sveta, je glava carkve katholičanske nevidjena, Petar pako vidjena, i budući jedno telo jednu samo glavu ima, i Petar s-nami uvek biti nije mogao, njegovi naslednici Rimski Pape svaki zaseb ova vidjena glava biti moraju. Koj dakle ovo neveruje, i neobdržava, on ne poslušna sina Boga višnjega, i tako Bogu veran nije.

Iz onoga dakle, što Serblji uče, da za preminuvše katolike moliti mogu, ne sledi, da mi za njihove isto činiti moremo, jerbo mi celosti nauka vere naše kakoga je Isukarst svojoj carkvi poverio, smo ostali verni, niti smo ga u ničemu preinačili, što, ako su oni učinili, neimadu uzroka na nas sarditi se, već potrebito jest, da onaj put spasenja nastupe, na kojemu

za njihove martve pomoć najti ću, Papu za vidjenu glavu carkve, namestnika Isukarstova priznadu, ter u svemu s-nami sjedine se, i ne tverdokorni u njihovoj bludnji ostaju, ali još manje traže, da se mi, ali naše ljudstvo s-njimi združii, što da laglje postići mogu, sebe nazivadu staroverce, koji vindar od nas, s-kojemi su kroz više vekovah u jedinstvu ispovedanja vere živeli, su se odcepili, i bolje zvati se bi mogli starokalendarci, jerbo kalendara Pape Julia, kojega, akoprem su svi narodi zabacili, čvarsto derže se i Pape Gregura popravljen kalendar, kojega s-katholici svi Narodi, i vere ispovedanja za boljega spoznali su, sami oni odbaciti izvoljivadu, valjada samo zato, da se nebi više videli samo u čemu s-katholici sjediniti.

Mi Vašoj Preuzvišenosti čestitujemo, ako istinito upažujete u Duhovnicih nesjedinjene istočne Carkve veću ljubav nego kod naših. Mi ako sve Historie pretresemo, o tomu jako dvojiti moramo. To već od negda Garci bili su navadni delati, kada su od zapadne Carkve pomoć imati želeli, s-jedinjenje su ponudjali;²² ali kak berže je pogibelj prestala, odmah i vere je nestalo, od tud takojer dolazi prirečje: Graeca fides, nulla fides.²³ Oni niti sada ne tese s-nami sjediniti se, već samo nastoje nijednostranost upeljati, da mogu laglje u mutnomu ribe fatati, da oni u našu materialnu Carkvu hode, da i mi takojer u njihovu idemo; jer u tomu nestoji sjedinjenje, nego sve pogubna nijednostranost.

Ja to nepišem iz kakovoga nepriateljstva proti Serbljom. Ja nje kao naše bližnje takojer ljubim, i gde morem, pomažem u svemu. Ja nikada pitao nisam siromaka, kojega si zakona, nego polag mogućnosti sam mu odmah pomogao. Dapače više godinah imao sam uz moju osobu službenika Serbljana, i u Pešti kod Septemvirata kalvina za Jurata moga, jerbo me je prosio, što sam mu ja mogao učiniti, i kada bi me kroz sadašnjega komornika G. Eduarda Jelačića za onda takojer moga Jurata isti kalvini, i drugi pitali bili, jeli znademi, kakovoga zakona Jurata imam? odgovorio sam, da ja kao državni častnik u državnih poslovih ne pitam, tko je kakovoga zakona, kada vidim, da bližnji moj je. Ja se nebojim, da ćemo on na svoj zakon obratiti. Zadnji ja raje imam čoveka kakogod zakona, koj veruje, da Bog svo zna, i vidi, nego koj to neveruje, jerbo ovakov samo onde je dobar, gde zna, da ga ljudi vide, a kada zna, da ga nitko ne vidi, ali da se saznati neće, onda sigurno će ukrasti, što gde more, ali zlo napraviti.

Cesar Josip II.²⁴ kada su se bili Hollandesi spuntali, očitovao je Verhovcu Biskupu Zagrebačkomu:²⁵ pravo mi je bilo, veli on, rečeno, da u veru dirati jest u gnjezdo seršenah pehnuti. Bog zna najbolje, šta radi, i, koje on terpi, mi takojer podnosimo. Mi moramo istinu vere navestivati, i govoriti: koj neveruje, biti će odsudjen; ali nikoga ne siliti, svako bo sa svojom vrećom ide u mlin, niti sila Boga ne moli.

²² Pod »Gercima« biskup misli na Bizantinke koji su potpisivali, nudili ili pregovarali o uniji tijekom XIII., XIV. i prve polovice XV. stoljeća zbog ugroženosti od Osmanlija.

²³ Grčka vjera, nikakva vjera. Poslovica potječe još iz antike.

²⁴ Joseph (Josip) II. (1741.–1790.), sin carice Marije Terezije, ediktom o toleranciji priznaje slobodu, ali ne i jednakost svih vjera; ukida samostane i redove, osim onih koji se bave nastavom i zdravstvenom zaštitom; nastojao stvoriti centraliziranu i unitarnu državu s njemačkim službenim jezikom.

²⁵ Maksimilijan Vrhovac (1752.–1827.), doktor teologije od 1774., a zagrebački biskup od 1787.; osniva u Zagrebu tiskaru, promiče književnost, kulturu i razvitak hrvatskog narodnog (štokavskog) jezika.

Ja sam se tersio Vašu Preuzvišenost u očuh katolikah obraniti, da nebi misleli: naš Ban, i Biskup su se povlašili, i nje nezbontovati, jerbo neću da se zbog vere u narodnosti razdružimo, i proti dušmaninu oslabimo. Budimo Brajta u slogi skupne volje, i snage, slobodni u mišljenju, što se među bližnjom bratjom preprediti neda, i zato se veli: rara concordia fratrum.

Ovo očitovati bila je moja dužnost, službu moju polag prepisa S. Pavla 2. listu na Timot. 4. sveziti moram, i drugač činiti nemorem, baš da mi gdo zato cel svet dao, ali dati mogao; jerbo Isus govori: nebo i zemlja će projti, ali reči moje nete proiti. Mat 20.35. – ove su pako: ovo je život vekovečni, da spoznaju Tebe samoga Boga pravoga i koga poslao si Isukarsta. Ioani: 17.3., i opet: da se nitko ne podstupi pokvariti makar najmanju zapoved njegovu Mat: 5.19. – jerbo, tko ljubi mene, obderžavati će reči moje Ioan: 14.23.

S-otim hrabrosti Vašoj svu primernu sreću želeći, i u milost priporučujući se ostajem.

Vaše Preuzvišenosti – pokorni sluga Mirko Ožegović, Biskup.

U Senju na 11. Rujna 1848.«²⁶

Zaključak

Autor donosi dva zaključka Sabora Hrvatske 1848. (VII./1848. i XXIV./1848.) koji pokazuju tadašnja osnovna obilježja hrvatsko-srpskih odnosa u hrvatskoj politici. Glavni dio rada odnosi se na objavljivanje četiri cjelovita dokumenta koji govore o pitanju održavanja zadužnica u katoličkim crkvama u Hrvatskoj za žrtve bombardiranja Srijemskih Karlovaca u lipnju 1848., od kojih su većina bili pravoslavne vjere.

²⁶ Ostaje pitanje je li Jelačić primio to biskupovo pismo, jer je istog dana, 11. rujna 1848. prešao, na čelu hrvatskih graničarskih trupa, Dravu i započeo rat protiv Mađara. Eventualne odgovore drugih istaknutih dostojanstvenika Katoličke crkve u Hrvatskoj Jelačiću – prije svih zagrebačkog biskupa Jurja Haulika – dosada nisam pronašao. Međutim, iz činjenice da zadužnice nisu održane za pravoslavne žrtve bombardiranja moglo bi se zaključiti da su i drugi najistaknutiji ljudi Crkve u Hrvatskoj dijelili mišljenje biskupa Ožegovića. Isto se dogodilo pola godine kasnije, tijekom prvih mjeseci 1849., u svezi s pitanjem održavanja zadužnica za srpskog vojvodu Stevana Šupljikca koji je preminuo u prosincu 1848. godine. Razlika se sastojala u reakcijama hrvatske i srpske javnosti. Naime, pitanje (ne)održavanja zadužnica za poginule u S. Karlovcima prošlo je gotovo potpuno neprimjetno u političkoj javnosti. Posve suprotno, pola godine kasnije, kod zadužnica za vojvodu Šupljikca, došlo je do žestokih polemika između pristalica i protivnika održavanja zadužnica u katoličkim crkvama. Veći dio hrvatske laičke inteligencije nije se ustručavao žestoko napadati istaknute ljude Katoličke crkve u Hrvatskoj. Razlog te razlike mogao bi ležati u teškom političkom i vojnom položaju Hrvata i Srba u ljeto i ranu jesen 1848., kad se nastojalo maksimalno izbjeći nepotrebne antagonizme. Početkom 1849., kad se aktualiziralo pitanje o zadužnicama za Šupljikca, opći položaj Hrvata i Srba bio je osjetno povoljniji, a time se smanjila potreba »zataškavanj«²⁶ nesuglasica i čuvanja unutarnje sloge.

ZUSAMMENFASSUNG

Der Autor berichtet über Zwei Beschlüsse des Kroatischen Parlaments aus dem Jahre 1848, die über die Lage der Kroatisch-serbischen Beziehungen in der damaligen kroatischen Politik informieren. Die Dokumente aus dem Kroatischen Staatsarchiv, die der Autor veröffentlicht, Zeigen wie die Lage hinsichtlich der glaubensfragen und der politischen Entscheidungen heikel war, als man die Abhaltung der gedenkfeir für die serbischen Opfer aus Sremski Karlovci von der staatlichen Seite den Katholiken angeordnet hat.